

(a) Trattner János, *Jégszakadás és Duna kiáradása Magyarországon, 1838. évi böjtmás haván*¹ (Buda: Gyurián és Bagó, 1838)

I r o d a l o m :

Grünvald Fülöp, "Néhány vonás az 1838-as pest-budai árvíz rajzához", *Libanon*, 3 (1938), pp. 43–47

Zsidó Budapest: Emlékek, szertartások, történelem, p. 84

Jewish Budapest: Monuments, Rites, History (Budapest: Central European University Press, 1999), p. 59

Óbudán többek közt megkülönböztették magukat többen az izraeliták közt nemeslelkű viselettel. Különösen a község előjárósága ezen veszedelmes napokban igazán felebaráti módon iparkodott szenvedő polgártársai ínségén és nyomorúságán valláskülönbség nélkül a rendelkezésre bízott szerekkel segíteni, az, amit Boskovitz Márk bíró részint okos tanácsadásai, részint gyors közvetlen segedelme által tett, különösen érdemel említést. Se szünet, se nyugalom nem volt addig, míg gyámoltalan embertársaik veszedelemben forogtak. Az isteni gondviselésnek és nagylelkű férfiakkal köszönhetni, hogy ezen szerencsétlenségben egy emberélet sem veszett el. Kiváltképpen köszönetet érdemelnek Österreicher Mózes és Hirsch Lázár, az első hasig gázolt vízbe, hová csónak nem juthatott, hogy a veszedelmezetteket és jószágait megmentse, az utóbbi jól tudván, hogy itt gyors segedelem a legszükségesebb, több ladikot szerzett azonnal, több éjszakát töltött egy ladikon, hogy tüstént kész lenne segedelmet hozni.

(b) Névtelen óbudai zsidó krónikás (*Széfér ha-zikchronot le-setef majim rabbim po kehilla kedosa Oven jesána...*, 598 [1838])

K é z i r a t :

Budapest, Országos Rabbiképző Intézet, Kézirattár

F o r d í t á s :

Schweitzer József, "Héber nyelvű krónika az 1838. évi árvíz óbudai eseményeiről", in: *Széfér le-kavod Marjovszky Tibor – Tanulmánykötet Marjovszky Tibor 50. születésnapja alkalmából* (Budapest: B&V Bt., 2003), pp. 212–217 (magyar)

I r o d a l o m :

(Egyéb héber nyelvű / zsidó tudósítások az árvízről)

Kohn J. H.,² *Jemei cára u-mehuma / Schilderung der Schreckenstage zu Alt-Ofen durch die verheerende Donau-Überschwemmung* (Ofen: *, 1838) (verses elbeszélés)

Mordechai Löwy, *

¹ Március.

² Az óbudai zsidó község tanítója.

Philipp Weil / Weil Fülöp, *Denkbuch der Überschwemmung in Pesth und Ofen* (Pesth: *, 1838)

Joseph Bach, "Aufruf zur Unterstützung der durch die Wassernoth Verunglückten zu Pesth am 13 14 und 15 März", *Allgemeine Zeitung des Judenthums*, 2, no. 50 (1838), pp. 199–200

Az 1838-dik év *tévész* havának harmadik napján, egy vasárnapi napon rendkívül hideg volt. Olyannyira, hogy napok óta jégtáblák úsztak a Dunán. Végül is csodálatunkra olyannyira felszaporodtak, hogy a Duna vize kiöntött partjaira, és ezt a látványt senki sem tudta megmagyarázni. Sokan azt hitték, hogy megnyíltak az ég csatornái, s azokból a vizek mind a Dunába ömlöttek, s az emberek nem tudták, hogyan meneküljenek. Tapasztalunk kellett, hogy a tegnapról való ember nem tudja mi lesz vele holnap, s az ő gondolatai nem a Magasságosnak a gondolatai. A vizek szintje annyira emelkedett, hogy csütörtökön, e hónap (*tévész*) hetedik napján, a hullámok elöntötték a város utcáit. A folyam partján lakozók szívét nagy félelem ülte meg.

Reggel pedig, *tévész* hó 8-án, szent szombatunk előnapján már sok ház vízben állott. Egyre nőtt a veszedelem, az emberek menekítették gyermekeiket, holmijaikat, de a baj egyre nőtt, mert megindult a havazás, olyannyira, hogy a szombati nyugalom napján sem tudtak sokan megnyugodni. A folyó környékén lakók megpihenni, aludni sem tudtak. Az egész napi munka után annyira kimerültek, hogy nem jött álom a szemükre. Azon kellett fáradozniuk, hogy otthonaik, házaik ne váljanak sírjaikká.

A tapasztalt öregek pedig csodálkozva ingatták fejüket, s egyre mondták, mik ezek az új dolgok a természetben. Nem láttunk, nem hallottunk ilyet soha, hogy tél közepén eláraszsa a víz utcáinkat, atyáinktól sem hallottunk ilyenről. Bizony a Mindenható egészen különleges cselekedete ez, hiszen Övé az erő és a hatalom. (...)

A purim ünnepe előtti héten ismét megsokasodtak a vizek, s a város utcáiba értek, olyannyira, hogy lehetetlen volt járni-kelni. Ismét elöntötte a mezőket is a víz, a hullámok újfent a házakig értek. Ekkor már minden szív megrendült. Félelem és rettegés fogott el bennünket. A veszedelem percről percre nőtt, ám a segítség forrásai kiapadtak.

Minden örömtől megfosztva olvastuk a Megillát, és megvalósultak a próféta igéi: ünnepeiteket gyásszá változtatom, és minden örömdalotokat gyászénekké. A purim napjai jajongással teltek el, s Óbuda zokogott.

Susán purim napján olyannyira magasra emelkedtek már a vizek, hogy elérték a kórházat (ahonnan) a betegeket el kellett menekíteni a Talmud Tóra iskola helységébe, mert tudtunkkal árvíz oda még soha be nem hatolt.

(...)

Történt pedig ez egy keddi napon, *adár* havának 16. napján estefelé, úgy fél négy óraker.

Súlyos sötétség borult reánk, s a Duna vize elárasztotta mind a házakat, a város egyik szélétől a másikig. A hullámok áthömpölyögtek a szobákon, és mintegy félóra múltán már nem lehetett szárazra lépni. Mindenki fejvesztve menekült. Más sem hallatszott, csak sírás és jajveszékélés. Öregek botjukra támaszkodva, gyenge asszonyok sokan csecsemőiket karjukba fogva keresték a menekülés útját, de nem

találták, úgyhogy sokan a háztetőkre húzódtak fel. Ám reményeik a menekülésre hiábavalónak bizonyultak, mert *adár* 17-ére, keddre virradó éjjel egyre hatalmasabbakká duzzadtak a vizek, a házak összeomlottak alattuk, egész éjjel hallatszott a zuhanásuk, s közben a szívbemarkoló segélykiáltások.

Az Úr nagyon megpróbált bennünket. A betegágyukban fekvőkhöz is odaért a víz a szobákban, behatolt az iskolai tantermekbe is. Akkor a férfiak az ablakon át kimenekítették a betegeket a rájuk várakozó hajókra. Így menekültek meg a betegek.

Történt pedig a következő napon, szerdán, *adár* 17-ének hajnalán, hogy ismét vakhomály és sötétség uralkodott. A házak lakatlanokká váltak, és sokan a nagy templomba menekültek, a karzaton helyezkedtek el, férfiak, nők, kicsik, nagyok, ifjak, öregek, gazdagok, szegények, barát és ellenség egyaránt. Tekintet nélkül a vallásra, osztották meg a kenyérüket az éhezőkkel. Sok ezren a hegyekbe menekültek, ahol a kaszárnyákban találtak menedéket, könnyezve és imádkozva a Mindenhatóhoz, atyáik Istenéhez, aki megesküdött arra, hogy nem fog végpusztítást hozni rájuk.

A szörnyű ár harmadik napján, *adár* 18-án egy csütörtöki napon aztán odalett minden reménység. Menekülés helyett rettenet lett túrrá, éték helyett éhség.

Az éhséghez halálfélelem járult, kicsinytől nagyig, senki sem bízott már az életben maradásban. Nagy jajveszékélés és keserű kiáltás tört ki déli egy óraker, mert újra megindultak a mélység vizei, s elpusztították a még megmaradt házakat úgy, hogy ezek alapjaikig leomlottak, olyannyira, hogy még a helyük sem látszott, csak a vízáradat hömpölygött feltartóztathatatlanul.

Iszonyú rettegés fogta el akkor a nagy, erős házak lakóit is, s élete mindenki számára kétségessé vált, s olyannyira elhatalmasodtak a vizek, hogy betörték templomunk legfelsőbb szentélyébe is, Istenünk Szent Szövetségét (a Tórákat) őriző szekrényig. Hol az író tolla, hol a példázat ereje, hogy elmondhassa a megrendülést, amely ifjakon és öregeken úrrá letet, amikor a Szent Könyveket el kellett venniük nyugvásuk helyéről! Könnyes imában öntötték ki szívüket az egekben lakozó előtt, hogy távolítsa el haragját a pusztulás legszélére jutottak felől, s hallgattassék meg a kicsinyek jajkiáltása kenyérért, amelyet nincs, ki nyújtson nekik. Hiszen az a kevés, amely a hitközség fejeinek gondoskodásából jutott, nem volt elegendő éhségük csillapítására... Százak verekedtek pusztító farkasokként egy falat kenyérért. Itt egy asszony lehelte ki lelkét, amott szülő nő jajongott, s hallatszott: "ha elfeledem ezt a nyomorúságos napot, jobb kezem feledjem el engem". Úgy tűnt, bevégeztetett rajtunk, s a Mindenható a keserűség italával lakatott jól bennünket.

Felvirradt *adár* havának 19-dik napja, szent szombatunk előnapjának, pénteknek reggele, ám a reménység sugarait még mindig nem láhattuk. A segítség még távolinak látszott. A mentő hajó helyett csak a mentésért való segélykiáltások voltak jelen, s akiben még erő volt, az a hegyekbe vagy közelebbi helyekre menekült a pusztulás elől.

De a pénteki napon estefelé – úgy tűnik, már meglátta az Örökkévaló teremtményeinek nyomorúságát, és megemlékezett arról a szövetségről, amely szerint többé nem pusztítja el teremtményeit özönvíz által –, visszaparancsolta az áradó vizeket, s azok gyorsan engedelmeskedtek.

A nap végre felragyogott a Föld felett.

Adár hó 20-dik napján, szent szombatunkon már az igazság napja ragyogott felettünk, és gyógyulást hozott szárnyai alatt mind a kevesek számára, akik végül is talpalatnyi nyugvóhelyet találtak. Azután elindult mindenki, hogy felmérje az őt ért csapást. Úgy találtuk, hogy mintegy 400 ház dőlt össze teljességgel. Egykori lakóik kétségbeesetten kerestek helyet apró gyermekeiknek, mert ami a házakból megmaradt is, telve volt sárral, s minden értékük romhalmazzá lett. Ha 4 nappal ezelőtt ezt (előre) elmondotta volna valaki, senki nem hitte volna el, hogy e rövid idő alatt ilyen pusztulás lesz. Bizony, a Mindenható keze volt rajtunk, hogy megbüntessen bennünket, hogy így megtisztítson minket a bűntől.

(...)

Történt pedig, hogy a sötétség és homály 3 napja múltával, minek utána a vizek felszáradtak a föld színéről, egybegyültek mind gyülekezetünk fő emberei, hogy miképpen nyújtsanak gyógyítást és segítséget testvéreiknek, azok nyomorúságainak napjai után, hogy többé ne legyenek földre vetettek, mint a hulladék, és valamiképpen fedél legyen felettük az időjárás viszontagságai elől. Ezért a Talmud Tóra épületét menedékházzá alakították át, hogy mindenkinek legyen hol lehajtania a fejét, és megpihennie, minthogy a kemény tél még nem múlt el, s komor felhők borították az eget. Ezért sokak találtak menedéket egy-egy szobában, amelyekben kicsinyek és nagyok szorongtak S volna-e szem, mely visszafojthatná könnyeit a csapásoktól sújtottak látványán? Itt ruhájukat mosták, melyek részben sártól és más piszoktól szennyezettek, részben megtépettek voltak. Amott mesteremberek dolgoztak, hogy a ruhákat, a cipőket, a szedett-vetett holmikát kijavítsák, és így tudjanak gyermekeiknek kenyeret biztosítani. A tudománynak e kertje pedig (az iskola), mely ennek előtte az élő Isten Tórájának tanhelye volt, az ifjak számára most hirtelen megváltozott, betegek, szegények, nyomorúságos helyzetben lévők, valamint elhagyatott özvegyek lakóhelye lett. Itt készültek a peszah ünnepére. Örölték a pászkához szükséges lisztet, és itt tartózkodtak mind a peszah ünnep napjaiban. Utána sokan elhagyták ezt az ideiglenes lakóhelyüket, közeli s távoli rokonaiknál helyezkedtek el, amíg csak eredeti házuk lakható állapotba nem került. A gyülekezet vezetői pedig elhatározták, hogy segélykérő leveleket intéznek gyülekezetekhez és magányosokhoz. peszah ünnepének negyedfél ünnepnapján, egy vasárnapi napon egybegyültek valamennyien, férfiak, asszonyok és gyermekek, együtt a gyülekezet öregjei és vezetői a mi Szentélyünkben, a nagy zsinagógánkban, hogy szívük háláját bemutassák a Világ Teremtője előtt, amiért segítséget küldött nekünk a magasságból és megszabadított minket a vizek áradatától. Az atyák megszámlálták gyermekeiket. Egy sem hiányzott közülük. Az anyák örvendeztek fiaiknak, a barát zokogva borult a barát vállára, hogy ismét láthatja őt. Így vonultak valamennyien Isten házába, és szívük legmélyéből magasztalták az Örökkévalót, aki megmentette őket a halál kapuiból, és nem engedte, hogy a pusztulás sírvermébe hulljanak.